

„Łława znana i nieznaną”

– o powstaniu historycznej
gry miejskiej z wykorzystaniem
aplikacji geocaching

„Łława znana i nieznanana”

– o powstaniu historycznej gry miejskiej z wykorzystaniem aplikacji geocaching

Redakcja: Sylwia Lewandowska
Projekt graficzny: Katarzyna Kocur
Ilustracje: Katarzyna Kocur
Okładka: Katarzyna Kocur

Broszura powstała w ramach projektu Łławskiego Centrum Kultury: „Łława znana i nieznanana – 75 lat polskiej Łławy” dofinansowanego ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”.

Koordinator projektu:

Dyrektor Łławskiego Centrum Kultury Lidia Miłosz,
Instruktor ds. pozyskiwania środków zewnętrznych
Renata Rajewska-Wróblewska

Dystrybucja broszury jest bezpłatna
oraz dostępna na podstawie wolnej licencji
Creative Commons 4.0 (Uznanie autorstwa)

Łława to miasto na Pojezierzu Łławskim, na terenie Zielonych Płuc Polski, położone na południowym krańcu najdłuższego jeziora w Polsce – Jezioraka. W granicach administracyjnych miasta znajduje się Wielka Żuława będąca największą polską wyspą śródlądową (82,4 ha). Przybywający do Łławy turyści właśnie tu po raz pierwszy stykają się z urokami Krainy Tysiąca Jezior. Łława to nie tylko piękne widoki, ale również ciekawa historia.

Najstarsza nazwa miasta w pisowni łacińskiej brzmiała Ylavia, a w niemieckiej Ylaw albo Ylau. W XV w. do nazwy Ylavia zostało dodane określenie Theuto Ilavia, Ilow Theutonicalis i Teutschem Eylaw. W wieku XVI pojawiła się nazwa Deutsch Eylau, która przetrwała do roku 1945. W roku 1946 przywrócona została średniowieczna nazwa, ale w polskim brzmieniu – **Łława**.

Najstarsze ślady obecności człowieka w okolicach Łławy pochodzą sprzed prawie 8 tys. lat p.n.e., z przełomu paleolitu i mezolitu. W pierwszych wiekach po narodzinach Chrystusa przebiegał przez Pojezierze Łławskie szlak handlowy, którym napływały towary rzymskie – począwszy od wyrobów luksusowych, po przedmioty codziennego użytku, broń i monety. Wywożono bursztyn, skóry i futra. W okresie wczesnego średniowiecza Prusowie pozostawali na uboczu wędrówek ludów po Europie. Taka sytuacja trwała do XIII wieku, kiedy to doszło do podboju krzyżackiego. Na podbijanych terenach Krzyżacy zakładali miasta, a jednym z nich była dzisiejsza Łława.

Została założona na mocy przywileju komtura dzierzgońskiego Siegharda von Schwartzburga w 1305 r. Niestety pierwszy przywilej lokacyjny

zaginał. Datę założenia można odnaleźć w kolejnym przywileju lokacyjnym wydanym przez kolejnego komtura Lutera von Braunschweiga. Miasto otrzymało określone prawa, a także darowizny. Zasadźcą Ławy był Wilhelm, Niemiec który wytoczył obszar pod zabudowę i sprowadził do miasta pierwszych osadników. W roku 1333 w mieście ustanowiono sędziego i radę miejską, a w połowie XIV wieku sołtysa zastąpił burmistrz.

Ława, podobnie jak większość miast zakonnych, uzyskała regularne rozplanowanie. Jej centrum zajmował prawie kwadratowy rynek, a główne ulice dzieliły zabudowę miasta na osiem bloków. Miasto w całości otaczał mur. Od wschodu, północy i południa Ławę otoczono głębokim rowem. Istniały też dwie bramy – wschodnia (Polska lub Lubawska) i zachodnia (Prabuca). Górne kondygnacje tej drugiej służyły jako miejskie więzienie, stąd znana jest również jako Brama Żłodzi. Oprócz bram w murach znajdowały się furty – północna (wodna) i południowa (plażowa). W południowo – wschodni fragment murów wkomponowany został kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja, który był częścią fortyfikacji miasta. Obok znajdował się obszerny dziedziniec, na którym mieścił się cmentarz. Do wieży kościoła przylegał Dom Zakonny, w który rezydowali prokuratorzy i komornicy Zakonu. Budowę kościoła zaczęto prawdopodobnie w latach 1317 – 1324. Parafia znajdowała się po patronacie Zakonu, a przy kościele istniała też szkoła parafialna. Ława była stolicą krzyżackiej prokuratorii, a rada miejska miała prawo uchwalić wilkierz. Bardzo ważną oznaką niezależności była też pieczęć. W Ławie od początku XIV wieku przedstawiała ona wizerunek Matki Boskiej z Dzieciątkiem i napisem Sigillum Civitatis Ylavie.

Ława była w średniowieczu niewielkim miastem, liczyła kilkuset mieszkańców narodowości niemieckiej (prawdopodobnie 450 – 500). Polacy przyjeżdżali do miasta co najwyżej na jarmarki. **Głównym zajęciem mieszczan było rzemiosło i handel.** Z najstarszych dokumentów wiemy, że istniały ławy szewskie i sukiennicze, a także rzeźników i piekarzy. Bardzo dobrze rozwinięte było browarnictwo – na rynku funkcjonował browar miejski. Zajmowano się również rybołówstwem i bartnictwem, a towary sprzedawano na targach i jarmarkach.

W 1454 r. podczas wojny trzynastoletniej Ława stanęła po stronie Związku Pruskiego. Po klęsce Polaków pod Chojnicami miasto wróciło na stronę Zakonu, a pełnię władzy objął komtur ostródzki Wilhelm von Eppingen. Po pokoju toruńskim w 1466 r. Ława pozostała w państwie zakonnym. Miasto stało się rejonem walk w okresie ostatniej wojny polsko – krzyżackiej w latach 1519 – 1521. 1.01.1520 r. po zajęciu Ławy przez wojsko polskie doszło do kapitulacji i hołdu złożonego królowi. Wkrótce Ława została jednak przez Polaków utraczona, m.in. w wyniku zdrady mieszczan, którzy opowiedzieli się po stronie Zakonu.

Przez pięćdziesiąt lat, poczynając od roku 1651 co najmniej cztery razy Ławę trawiły pożary. W 1658 r. spłonęła połowa domów stojących w mieście, a w 1686 r. zniszczona została cała Ława. Kolejny pożar to rok 1691, po którym zapadła decyzja, że odbudowywane domy mają być murowane i kryte dachówką. W 1706 r. Ławę strawił największy w jej dziejach pożar. Spłonęło 70 domów, a także stojący na rynku ratusz, który z powodu braku pieniędzy nie został odbudowany.

W XVIII w. Ława stała się miastem garnizonowym. Pojawiły się wtedy budynki należące do wojska. W związku z tym, że żołnierze byli zakwaterowani w domach mieszczan, nie zbudowano koszar. Garnizon nie budził entuzjazmu wśród mieszkańców Ławy, ponieważ to na nich spadły koszty utrzymania wojska. Zmieniło się to pod koniec wieku XVIII kiedy zaczęło powstawać coraz więcej budynków wykorzystywanych przez oddziały wojskowe. Sytuacja ta związana była ze wzmocnieniem garnizonu. Po wojnach napoleońskich wzrosła liczba stacjonujących w Ławie żołnierzy. Stacjonowali tu ułani, piechota i artyleria. Pod koniec XIX w. zaczęto budować koszary, a Ława stała się miastem wojskowym.

Dt. EYLAU — Blick auf die Stadt

Bardzo ważną rolę w rozwoju Ławy odegrało **otwarcie linii kolejowej toruńsko – wystruckiej** w latach 1871 – 1873. Jeszcze ważniejsze było uruchomienie kolei malborsko – mławskiej. Dwa kilometry na południowy wschód od starego miasta wybudowany został wielki dworzec kolejowy, a zabudowa zaczęła się przesuwać w jego kierunku.

W latach 1910 – 1912, za rządów burmistrza Karla Friedricha Giesego Ława doczekała się neobarokowego ratusza. Stał on przy Kaiserstrasse, a koszt jego budowy wraz z urządzeniem wnętrza wyniósł ponad 200 tysięcy marek.

Okres rozwoju Ławy zakończył wybuch I wojny światowej. Miasto nie uległo co prawda zniszczeniom w wyniku działań wojennych, ale mieszkańcy odczuwali ich skutki, m.in. brak opału, czy żywności. W 1918 r. wojna się skończyła, a linia graniczna pomiędzy Polską, a Niemcami przebiegała w okolicach Ławy. O dalszych losach miasta miał zdecydować plebiscyt. 11 lipca 1920 roku jedynie 235 osób zagłosowało za przynależnością miasta do Polski. Ława stała się miastem granicznym.

Niestety obietnice poprawy sytuacji po plebiscycie nie znalazły pokrycia w rzeczywistości. Inflacja, drożyzna, bezrobocie, brak mieszkań, to tylko część problemów. Opracowano pod kierunkiem burmistrza Giesego plan rozwoju miasta, w którym zaplanowana została budowa osiedla domków jednorodzinnych, zabudowa w kierunku dworca kolejowego oraz w pobliżu koszar. Na obrzeżach miasta miały znaleźć się zakłady przemysłowe, a rozwój przestrzenny miał postępować w kierunkach południowym i południowo – zachodnim. W 1925 r. Ława była już częściowo skanalizowana, ulice w większości wybrukowane i oświetlone przez 20 lamp elektrycznych i 107 gazowych. Funkcjonowała łaźnia miejska i kąpielisko, a za miejsce spacerów służyło 17 hektarów

parków i zieleńców oraz 128 ogródków działkowych i 40 hektarów lasów. Do większości domów dochodził gaz z miejskiej gazowni, a do liczącego 60 metrów nadbrzeża portowego przybijało i odbijało kilkadziesiąt statków. W pobliżu portu stało 5 dużych magazynów. Oprócz szpitala, który mógł pomieścić 60 pacjentów istniały poradnia przeciwgruźlicza, stacja opieki nad kalekami oraz poradnia dla matki z dzieckiem i dwie apteki. Rozwijało się też szkolnictwo, funkcjonowała policja i straż pożarna. W 1931 r. położony został kamień węgielny pod budowę istniejącego do dziś tzw. „białego kościoła”. Rozbudowano zakłady wyrobów drzewnych i przetwórstwa ziemniaków. Rozwój miasta został powstrzymany dopiero przez wielki kryzys, który ogarnął ogólnoswiatową gospodarkę.

Podczas II wojny światowej obok ławskiej parowozowni mieścił się obóz karny będący filią więzienia karnego w Sztumie, w którym przebywali Polacy, Żydzi i Rosjanie. Ich rękoma rozbudowano dworzec towarowy i wybudowano stację przeładunkową. Pracowali oni także w ławskich tartakach oraz przy budowie wieży ciśnieni.

W styczniu 1945 r. przez Ławę przetaczały się tłumy uciekinierów z sąsiednich wsi i miast, pojawiły się informacje o zbliżających się radzieckich czołgach. W nocy z 19 na 20 stycznia 1945 r. władze zarządziły ewakuację. Dwa dni później (nocą z 21 na 22 stycznia) Ława została okrążona. Około godziny 13 w dniu 22 stycznia 1945 r. miasto zostało opanowane przez Armię Czerwoną. Wiosną 1945 r. do Ławy zaczęli przybywać pierwsi polscy osadnicy. Miasto leżało w gruzach, było trawione przez pożary, spłonęło całe Stare Miasto. Zniszczenia sięgnęły 85% - w 70% zniszczone zostały budynki mieszkalne, w 90% budynki użyteczności publicznej, a w 60% zakłady przemysłowe. Po zdobyciu przez Rosjan Ława znalazła się pod rządami komendatury radzieckiej, a życie w mieście zaczęło się szybko odradzać. W grudniu 1945 r. Ława liczyła 1338 mieszkańców. Domy były już wtedy zaopatrzone w prąd, istniały sklepy i urząd pocztowy.

Kolejne lata to okres odbudowy miasta, które z Deutsch Eylau przekształciło się w Ławę. Powstały Ławska Wytwórnia Części Samochodowych, Zakłady Przemysłu Ziemniaczanego, czy Ławskie Przedsiębiorstwo Budowlane. Zaczęły powstawać liczne ośrodki wczasowe, pojawiły się nowe przewodniki turystyczne.

Korzystny czas skończył się dla Ławy w 1975 r. kiedy to miasto straciło status powiatowego. Kilka lat później, po wprowadzeniu stanu wojennego w ławskim więzieniu internowano między innymi Bronisława Geremka i Antoniego Macierewicza. Przełom nastąpił w Ławie, tak jak i w całym kraju po 1989 r. W 1990 r. burmistrzem wybrano Adama Żylińskiego, który siedem lat później został posłem na Sejm. Burmistrzowie się zmieniali: Jarosław Maśkiewicz obejmował stanowisko w latach 2002-2006, Włodzimierz Ptasznik w latach: 2006-2014, oraz ponownie wybrany Adam Żyliński w latach: 2014-2018. Od 2018 roku urząd burmistrza sprawuje Dawid Kopaczewski. Samorząd miasta zmienił Ławę, dotyczyło to także herbu, miejskiej chorągwi i hejnału. Odrodziły się liczne zakłady rzemieślnicze, a wiele zakładów i fabryk sprywatyzowano. **Nikt chyba nie mógł podejrzewać, że założona w XIV wieku miejscowość, stanie się jednym z ważniejszych miast dawnej ziemi pruskiej...** Historia Ławy jest naprawdę fascynująca. W XX wieku niewątpliwym wpływ na jego rozwój wywarł burmistrz Carl Friedrich Giese. Postać ta spotkała się ze szczególnym zainteresowaniem uczestników warsztatów geocachingowych, które odbyły się w dniach 12 – 16 lipca 2021 r. Ich celem było stworzenie historycznej gry miejskiej w oparciu o dostępne narzędzia cyfrowe i aplikacje do projektowania. Zagadki w grze nawiązują właśnie do postaci Carla Friedricha Giesego. Ale czym w ogóle jest geocaching?

Geocaching to zabawa-gra terenowa w poszukiwanie skarbów za pomocą sygnału GPS. Osoba mająca dostęp do Smartfona lub dowolnego urządzenia, które ma w sobie funkcję GPS, może zainstalować aplikację i poszukać skrytki przygotowanej przez innego użytkownika (lub może założyć swoją i udostępnić ją innym uczestnikom). Żeby zainstalować jedną z dwóch aplikacji do obsługi gry, trzeba utworzyć własne konto na portalu Geocaching.com, następnie zainstalować aplikację na swoim telefonie (lub pobrać namiary na urządzenie z obsługą GPS). Na wirtualnej mapie w najbliższej okolicy pojawią się skrytki, należy wybrać jedną z nich i pozwolić, aby telefon poprowadził prosto do celu (aplikacja pokazuje dokładny dystans i orientuje użytkownika w terenie, dlatego poszukiwanie skarbów jest bardzo proste i przyjemne).

Geocaching i możliwości aplikacji były punktem wyjścia do pomysłu stworzenia scenariusza gry terenowej, która nadaje się zarówno do publikacji na oficjalnej stronie geocaching, do promocji wśród turystów rokrocznie odwiedzających Ławę, jak i do udostępnienia jej w celach edukacyjnych.

Warsztaty były skierowane do dzieci i młodzieży z Ławy i okolic. Podczas kilku spotkań w sali Osiedlowego Domu Kultury w Ławie, uczestnicy przeszli przez cały proces planowania i realizacji:

- 1.** Prototypowanie: wymyślenie nazwy skrytki, parametrów, najważniejszych elementów - strategii grywalizacji.
- 2.** Udział w wycieczce historycznej, która pokażała kilka możliwości utworzenia rozgrywki.
- 3.** Skorzystanie z narzędzi cyfrowych do tworzenia różnego rodzaju zagadek i wyzwań dla uczestników.
- 4.** Udział w osobistym zainstalowaniu pojemników w przestrzeni miasta oraz dokonanie niezbędnych testów aplikacji.

W efekcie powstała Geo-Skrytka o nazwie CFG:503, dostępna w aplikacji Geocaching pod linkiem: https://www.geocaching.com/geocache/GC9FKN5_cfg503

Uczestnicy bardzo zaangażowali się w tworzenie gry, ich szczególne zainteresowanie wzbudziły poznane aplikacje, np. Genially. Przy jej pomocy stworzyli m.in. puzzle i quiz, które stały się elementami kolejnych etapów gry. Ogromną frajdę sprawiło im umieszczenie skrytek w przestrzeni miasta, a zwłaszcza poszukiwanie odpowiednich miejsc do ich usytuowania.

W czasie warsztatów odbyła się wycieczka historyczna po Ławie. Poprowadziła ją historyczka Sylwia Lewandowska. Uczestnicy wyprawy dowiedzieli się kilku ciekawych rzeczy o burmistrzu Ławy Carlu Friedrichu Giese, postaci zasłużonej dla rozwoju miasta w okresie 1910-1933. Wszyscy z zainteresowaniem spoglądali na okno w ratuszu, z którego wypadł i zginął syn burmistrza Giese. Wycieczkowicze poznali również historię niechlubnej śmierci Karla Freyburgera, który stał się prawdziwym „męczennikiem” ławskich nazistów, a na którego to cześć dzisiejsza ul. Niepodległości nosiła przez kilka lat nazwę Karl-Freyburger-Strasse. Wycieczka zakończyła się w miejscu, gdzie rozpoczyna się akcja powieści „Pan Samochodzik i złota rękawica” związanego z Ławą pisarza Zbigniewa Nienackiego, czyli na pomoście przy restauracji „Port 110”.

12 września 2021 r. odbył się piknik historyczny, w którym udział wzięli także uczestnicy lipcowych warsztatów. Jeszcze przed rozpoczęciem pikniku, o godz. 10:00 została uaktywniona gra, a kilka godzin później w aplikacji pojawiła się informacja o pierwszym znalazcy nagrody ukrytej w ostatniej ze skrzynek. Piknik rozpoczęła prezentacja Bractwa Rycerskiego Konwentu Świętego Piotra z Olsztyńka. W trakcie pikniku najmłodszy uczestnicy mogli poćwiczyć strzelanie z łuku, rzut nożem, przygotować mieczem tzw. „sałatkę rycerską” czy przejechać się na drewnianym koniu przy jednoczesnym celowaniu kopia w pierścienie. **Po wykonaniu wszystkich zadań uczestnicy otrzymywali dyplom i stawali się rycerzami.** O pełnych godzinach odbywały się pokazy tańców średniowiecznych, pokazy walk rycerskich oraz wystrzały z hakownicy. Na parkingu Ławskiego Centrum Kultury czekały na zainteresowanych stoiska wiedzy historycznej z konkursami przygotowanymi

przez uczniów Szkoły Podstawowej nr 3 w Ławie oraz młodzież z Centrum Naukowo-Biznesowego FENIKS w Ławie (Liceum Mundurowe). Można też było dokonać zakupów na straganach ze starociami, antykami, książkami i militariami. Piknik dodatkowo uatrakcyjnił koncert edukacyjny zespołu Scala Sancta pod batutą Anny Szot. W repertuarze znalazły się pieśni średniowieczne i renesansowe. Artyści wzbogacili swój występ tańcami dawnych epok.

Zadanie realizowane w ramach projektu pt: „Ława znana i nieznaną – 75 lat polskiej Ławy” cieszyło się sporym zainteresowaniem nie tylko wśród osób biorących udział w projekcie, o czym świadczy chociażby frekwencja na pikniku. Zrealizowane zostały cele projektu - edukacja historyczna i patriotyczna wśród przedstawicieli młodego pokolenia, promowanie wzorców patriotycznych, rozbudzenie zainteresowania historią lokalną wśród mieszkańców Ławy, zwiększenie aktywności społecznej młodzieży i integracja, odbudowa relacji zniszczonych przez pandemię oraz poszukiwanie własnych korzeni i prawdy historycznej. Młodzież uczestnicząca w warsztatach społecznie podjęła się inwentaryzacji ulokowanych przez nich skrzynek. Młodzi ludzie dali przykład, jak można połączyć odkrywanie mniej znanych kart z historii miasta z aktywnością fizyczną. Warsztaty stały się impulsem do powstawania oddolnych działań na rzecz wspierania świadomości lokalnej w zakresie dbania o wspólne dobro i pamięć o historii.

SYLWIA LEWANDOWSKA

Nauczycielka historii, a także WOS-u i EDB oraz oligofrenopedagog. Pracuje w Szkole Podstawowej nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi im. Polskich Olimpijczyków w Ławie. Kocha córkę, koty (ma ich 6) i herbatę. Jest uzależniona od czytania kryminałów i literatury popularnonaukowej na temat Holokaustu. Pasjonuje się historią lokalną, zbiera pamiątki związane z Ławą.

Zadanie zrealizowane w ramach projektu pt: „Łława znana i nieznanana”
– 75 lat polskiej łławy dofinansowanego ze ųrodków Muzeum Historii Polski
w Warszawie w programie Patriotyzm Jutra 2021.

